Nicolae ROŞCA, *doctor în drept, conferenţiar universitar (USM)*
Sergiu BĂIEŞU, *doctor în drept, conferenţiar universitar (USM)*

Recenzie la manualul (cursul de prelegeri) „Dreptul economic (partea generală)”

elaborat de

Eugenia COJOCARI, *doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)*

Introducere

Progresul tehnico-ştiinţific din sec. XX a contribuit la apariţia unor noi activităţi umane, devenite obiect de cercetare al ştiinţelor exacte şi al ştiinţelor sociale. În domeniul dreptului, apariţia unor noi tipuri de activităţi a dus la fundamentarea ştiinţifică a noi ramuri, subramuri, instituţii ale dreptului, precum şi a unor noi discipline de studii, cum ar fi dreptul mediului, dreptul proprietăţii intelectuale, dreptul transporturilor, dreptul concurenţei, dreptul societăţilor comerciale, dreptul pieţei valorilor mobiliare, dreptul succesoral, dreptul rural, dreptul pieţei vitivinicole, dreptul medical, dreptul cosmic etc.

În virtutea acestor tendinţe, oamenii de ştiinţă, cadrele didactice, dar şi practicienii cu o bogată experienţă elaborează cursuri de lecţii, manuale, monografii, comentarii, publică articole ştiinţifice în care îşi propun ca scop analiza fenomenelor juridice în toată complexitatea lor. În astfel de lucrări este evidentă tendinţa spre facilitarea înţelegerii acestor fenomene de către cei care studiază şi aplică dreptul pentru ca, în final, să contribuie la aplicarea corectă şi coerentă a dispoziţiilor legale. În anii de după declararea independenţei Republicii Moldova doctrina juridică s-a îmbogăţit cu sute de publicaţii care au ca obiect de analiză legislaţia naţională. Majoritatea lor sunt utile studenţilor, masteranzilor, juriştilor de carieră, contribuind implicit la creşterea influenţei doctrinei juridice asupra practicii de aplicare a normelor de drept.

Apariţia de sub tipar a unor noi lucrări teoretice în domeniul dreptului sunt inevitabile şi binevenite. Însă, concomitent cu lucrările utile, apar şi lucrări care provoacă discuţii: unele datorită abordării specifice a subiectelor cercetării, altele, lucrări metodico-didactice, care, datorită calităţii joase, prejudiciază imaginea profesiei de jurist şi chiar a statutului de cadru profesoral didactic. În aceste condiţii sunt binevenite recenziile, dar şi unele opinii ale forurilor ştiinţifice (consilii ştiinţifice, senate, seminare de profil, catedre), care ar servi ca mecanisme profesioniste de control al publicaţiilor, făcând o delimitare între lucrările de calitate şi cele elaborate în pripă, necalitative, capabile să prejudicieze procesul de învăţământ.

Obiect al prezentei recenzii este cursul de prelegeri (numit şi manual) intitulat „Dreptul economic (partea generală)”, elaborat de Eugenia Cojocari, doctor habilitat în drept, profesor universitar.

I. Precizări prealabile

Apărut la finele anului 2007, înmănuncheat într-o carte, cursul de prelegeri a nimerit în *vizorul* subsemnaţilor datorită faptului că domeniul de cercetare este dreptul privat; ori, după cum afirmă autorul, normele care formează dreptul economic reglementează *relaţiile patrimoniale şi personal nepatrimoniale care în continuare se prefac în raporturi juridice economice** (pag. 14, 15) şi al cărui obiect, pe de o parte, *este mai îngust decât cel al dreptului civil* (pag. 24), iar, pe de altă parte, *este o ramură mai largă* (pag. 13) decât dreptul afacerilor (comercial).

Pe lângă faptul că avem obligaţia profesională de a studia literatura juridică ce se publică în domeniul de interes ştiinţific, pe noi, subsemnaţii, ne interesează şi modul în care se asigură interconexiunea între diferitele discipline predate la facultate, precum şi existenţa de contradicţii considerabile între opiniile expuse la diferite etape ale procesului de instruire.

După studierea cursului respectiv, am ajuns la unele concluzii, pe care dorim să le facem publice pentru a contribui la evitarea apariţiei unor lucrări cu defecte de acest gen.

II. Analize cu caracter general

O lucrare didactică (manual, curs de lecţii etc.) destinată celor care se pregătesc să devină jurişti trebuie să încorporeze un minim de obiective.

În primul rând, lucrarea didactică trebuie să asigure însuşirea bazei legislative în vigoare pe teritoriul statului, autorul indicând cu precizie denumirea şi numărul actului normativ, sursa în care acesta a fost publicat.

În măsura în care este posibil şi util, trebuie studiate şi actele normative care au existat în trecut şi chiar baza legislativă a altor state. Trimiterea la izvoare trebuie să se facă cu maximă precizie, astfel încât studentul să înţeleagă că actul normativ a fost deja abrogat sau că este act normativ al unui alt stat.

Lucrarea „Dreptul economic (partea generală)” nu respectă cerinţele privind utilizarea actelor normative.** Faptul acesta nu este o greşeală sau o întâmplare, ci o practică sistematică a autorului. De exemplu, *Legea nr. 998/1992 cu privire la investiţiile străine* a fost

* În toate textele preluate din lucrarea recenzată sub formă de trimitere, afirmaţie etc. s-a păstrat ortografia autorului.

** Manualele, cursurile de lecţii şi lucrările metodico-didactice trebuie să fie modele de acurateţe, precizie şi logică pentru autorii referatelor, tezelor anuale, tezelor de licenţă şi de magistru.

abrogată în anul 2004 prin *Legea nr. 81/2004 cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător.* Autorul însă face trimitere la această lege la pag. 28, 179 fără a preciza că nu mai este în vigoare, că este înlocuită printr-o altă lege. De aceeaşi superficialitate a dat dovadă şi atunci când:

– la pag. 173, s-a făcut trimitere la *Legea nr. 186/1998 cu privire la administrația publică locală,* abrogată în 2003 prin Legea nr. 123 cu aceeaşi denumire, abrogată, la rândul ei, în 2006 prin Legea nr. 436;

– la pag. 77, s-a făcut trimitere la *Legea nr. 786/1996 cu privire la faliment,* abrogată în anul 2001 prin Legea insolvabilității nr. 632;

– la pag. 45, s-a făcut trimitere la *Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 256 din 27 decembrie 1991 cu privire la liberalizarea prețurilor şi tarifelor şi la protecția pieței interne,* abrogat la 1 ianuarie 1995;

– la pag. 76, s-a făcut trimitere la *Legea nr. 395/1999 cu privire la avocatură,* abrogată prin Legea nr. 1260/2002 cu privire la avocatură;

– la pag. 76 s-a făcut trimitere la *Legea nr. 1153/1997 cu privire la notariat,* abrogată prin Legea nr. 1453/2002 cu privire la notariat;

– la pag. 29, 180, s-a făcut trimitere la *Legea nr. 112/1994 cu privire la susținerea şi protecția micului bussines,* abrogată prin Legea nr. 206/2006 privind susținerea sectorului întreprinderilor mici şi mijlocii;

– la pag. 9, 28 şi 130, s-a făcut trimitere la *Legea nr. 459/1991 cu privire la proprietate,* abrogată prin Legea nr. 54/2007;

– la pag. 147-152 s-a făcut trimitere la *Legea cu privire la privatizare,* abrogată prin Legea nr. 121/2007 privind administrarea şi deetatizarea proprietății publice.

În Cursul de prelegeri nu se analizează şi nici nu se face trimitere la astfel de acte normative importante pentru activitatea de întreprinzător din Republica Moldova cum ar fi: Legea nr. 81/2004 cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător; Legea nr. 235/2006 cu privire la principiile de bază de reglementare a activității de întreprinzător; Legea nr. 206/2006 cu privire la susținerea sectorului întreprinderilor mici şi mijlocii.

Legea nr. 93/1998 cu privire la patenta de întreprinzător a suferit mari modificări prin Legea nr. 208/2006, care a provocat mitinguri şi proteste stradale. Despre această modificare nu se menționează absolut nimic în lucrare, iar legea se reproduce fără modificările menționate (pag. 103-110).

La pag. 10, autorul face trimitere la *Legea cu privire la privatizarea întreprinderilor de stat.* O astfel de lege însă nu există şi nici nu a existat vreodată în Republica Moldova.

La pag. 58-59, autorul face trimitere la *Legile nr. 67-68/1997, nr. 166-168/2000, nr. 144-145/2002,* însă printre actele legislative din Republica Moldova nu sunt legi cu astfel de numere. Subsemnații îşi dau seama de faptul că autorul a confundat numărul Monitorului Oficial în care a fost publicată legea cu numărul atribuit legii de Parlament.

La pag. 31-32, autorul face o analiză distinctă a *obiceiului* şi *uzanțelor*[1] ca izvoare ale dreptului economic. Potrivit *Dicționarului de sinonime al limbii române*[2], *Dicționarului limbii române moderne*[3], *Dicționarului explicativ al limbii române*[4] şi *Dicționarului universal al limbii române*[5], cuvântul „uzanță" este sinonimul cuvântului „obicei". Din esența reglementărilor legislative se desprinde unica concluzie posibilă: „uzanța", reglementată de art. 4 din Codul civil al Republicii Moldova, şi „obiceiul", reglementat de mai multe articole din Codul civil al României, reprezintă acelaşi fenomen juridic.

Mai mult decât atât, caracterizând obiceiul ca izvor al dreptului economic, autorul, la pag. 31, aduce exemple prin invocarea dispozițiilor art. 970, 1450, 600, 607, 610, 1080 din Codul civil. Ar fi binevenit să se precizeze că aceste articole sunt din Codul civil al României, deoarece, în lipsa unei astfel de precizări, studenții şi masteranzii ar putea crede că autorul se referă la Codul civil al Republicii Moldova.

În al doilea rând, lucrarea didactică trebuie să ajute studenții la însuşirea noțiunilor, fenomenelor şi instituțiilor juridice, care, expuse într-o consecutivitate logică, trebuie analizate astfel, încât esența reglementărilor juridice să fie dezvăluită în toată complexitatea ei.

Studentului, masterandului, uneori şi practicianului nu le este suficientă reproducerea normei legale fără lămurirea locului şi importanței ei în sistemul de norme juridice, impactului asupra relației sociale pe care o reglementează. Se cere interpretarea acestei norme în sensul conceput de legiuitor, elucidarea motivelor obiective care au dus la elaborarea ei, a legăturii dintre ea şi alte norme, a modului în care trebuie aplicată, precum şi a altor amănunte care ar ajuta studentul, masterandul sau practicianul în activitatea profesională.

Cursul de prelegeri sau manualul nu trebuie să repete literal legea. El este menit să ajute în relevarea legăturii dintre normele aceluiaşi act, precum şi dintre normele diferitelor acte normative.

Cursul analizat reprezintă în mare măsură o simplă reproducere a normelor legale. O astfel de reproducere este chiar condamnabilă, căci se face cu atâta precizie, încât sunt păstrate expresii de genul: *se anexează la prezenta lege* (pag. 104), *din anexa la prezenta lege* (pag. 106, 109), *prezentul acord*, *prezentul articol* (pag. 48, 49, 51), *din punctul 1 al prezentului articol* (pag. 119), *prezenta lege stabileşte* (pag. 156) etc.

Texte legale copiate, fără ca autorul să intervină cu interpretări, precizări, corelări şi cu alte explicații de natură să faciliteze înțelegerea materialului pot fi găsite în special la:

– pag. 103-110, unde textul Legii nr. 93/198 cu privire la patenta de întreprinzător este preluat cu atâta precizie, încât s-au păstrat şi expresiile *se anexează la*

prezenta lege (pag. 104), *din anexa la prezenta lege* (pag.106) etc.;

– pag. 34-41 şi pag. 55-58, care conţin articole din Legea nr. 105/2003 cu privire la protecţia consumatorilor;

– pag. 47-51, preluări din Legea nr. 1103/2000 cu privire la protecţia concurenţei şi din Acordul cu privire la promovarea unei activităţi antimonopol coordonate ale statelor CSI cu expresii ca *prezentul acord, prezentul articol* (pag. 48,49,51);

– pag. 90-93, preluări din Legea nr. 93/1998 cu privire la patenta de întreprinzător (anexa);

– pag. 94-95, unde este copiat art. 10 din Legea nr. 845/1992 cu privire la antreprenoriat şi întreprinderi;

– pag. 163-168, preluări din Legea cu privire la întreprinderea de stat;

– pag. 168-173, preluări din Regulamentul model al întreprinderii municipale.

De asemenea, considerăm necesar să menţionăm necorespunderea dintre denumirile capitolelor, paragrafelor şi cuprinsul lor, în care nu se găseşte răspunsul la ipotezele pe care aceste denumiri le sugerează. Ca exemplu invocăm Capitolul 9 *Contribuţia privatizării proprietăţii de stat şi municipale la dezvoltarea economiei de piaţă,* în cuprinsul căruia nu există explicaţia faptului în ce măsură privatizarea a contribuit la dezvoltarea economiei de piaţă. Acelaşi lucru se referă şi la Capitolul 2 *Caracteristica juridică a economiei de piaţă*, paragraful 2 *Formele economiei de piaţă* (pag. 36), Capitolul 5, paragraful 2 *Caracteristica juridică a diferitor forme de venituri* (pag. 71-73), Capitolul 8, paragraful 6 *Structura economică a patrimoniului. Regimul juridic al capitalului social şi funcţiile lui* (pag. 142-145) etc.

La pag. 32, paragraful *Particularităţile analogiei legii şi analogiei dreptului* sugerează ideea că în dreptul economic aceste fenomene juridice ar avea anumite particularităţi. De fapt însă, după reproducerea art. 5 alin.(1) şi (2) din Codul civil, autorul se mărgineşte doar la remarca: *Legislaţia economică nu conţine o astfel de prevedere expresă, dar considerăm că analogia poate fi aplicată şi în această ramură* (pag. 32) sau *Considerăm că şi în dreptul economic poate fi folosită analogia dreptului* (pag. 33).

În al treilea rând, un curs de lecţii sau un manual trebuie să asigure continuitatea materiilor care se studiază la facultate, aprofundarea cunoştinţelor acumulate anterior de student prin asimilarea de noi materii, expuse clar, explicit, care să contribuie la formarea unor aptitudini practice de viitor specialist. Este important ca afirmaţiile autorului să nu vină în contradicţie unele cu altele. În cazul în care ideile sale sunt contrare altor opinii expuse în aceeaşi problemă, autorul trebuie să le argumenteze.

În sensul expus, observăm că, la pag. 24–25, paragraful *Delimitarea dreptului economic de alte ramuri de drept* sugerează cititorului că dreptul economic este o ramură a dreptului. În cuprinsul acestui paragraf însă se face o încercare vagă de a distinge dreptul economic de dreptul civil. Menţionând că dreptul economic are propriul ansamblu de norme juridice, autorul include în componenţa acestuia instituţii ale dreptului civil, cum ar fi *dreptul de proprietate şi alte drepturi reale, obligaţiile şi contractele, răspunderea civilă* (pag. 23), fără a aduce argumente care ar justifica această încorporare. În continuare, a evitat să supună analizei distincţia dintre dreptul economic şi alte ramuri, subramuri şi instituţii ale dreptului. Nu este explicată nici corelaţia sau distincţia dreptului economic în raport cu alte drepturi (dreptul afacerilor, dreptul concurenţei, dreptul proprietăţii intelectuale, dreptul fiscal) incluse în programul de studii la Facultatea de Drept, ale căror părţi componente se încorporează de autor în conţinutul materiei numite „drept economic" (pag. 24).

Nu putem trece cu vederea contradicţiile dintre structura declarată a Cursului şi structura publicată. Astfel, la pag. 23 autorul afirmă: *În prima parte a dreptului economic (*n.n. *– partea generală) sunt incluse: noţiuni şi sistemului de drept şi economice, obiectul, principii, metode, institutul activităţii de întreprinzător, dreptului de proprietate a acestora şi altor drepturi reale, institutul subiectelor dreptului şi categoriile acestora, obligaţiilor dreptului economice şi contractele, instituţia răspunderii juridice în dreptul economic, etc.*

În realitate, în „Dreptul economic (partea generală)", au fost publicate 11 capitole care nu neapărat coincid cu cele indicate la pag. 23. În continuare enumerăm capitolele lucrării recenzate pentru a se vedea intenţia autorului şi realizarea ei. Astfel, au fost publicate următoarele capitole: Capitolul 1 – „Noţiuni introductive despre dreptul economic", Capitolul 2 – „Caracteristica juridică a economiei de piaţă", Capitolul 3 – „Noţiuni juridice privind concurenţa, formele şi reglementarea ei. Protecţia concurenţei loiale", Capitolul 4 – „Reglementarea juridică a activităţilor de monopol şi formele acestuia (de stat, natural)" Capitolul 5 – „Caracteristica juridică a noţiunii de venit şi formele acestuia", Capitolul 6 – „Analiza juridică a activităţii economice (de întreprinzător). Mecanismele juridice de reglementare a activităţii economice", Capitolul 7 – „Caracterizarea subiectelor dreptului economic", Capitolul 8 – „Proprietatea – fundamentul activităţii economice. Particularităţile regimului juridic al patrimoniului persoanelor juridice care practică activitate de întreprinzător", Capitolul 9 – „Contribuţia privatizării proprietăţii de stat şi municipale la dezvoltarea economiei de piaţă", Capitolul 10 – „Participarea statului şi administraţiei publice locale în desfăşurarea activităţii economice de întreprinzător", Capitolul 11 – „Şomajul, inflaţia şi alte efecte negative ale dezvoltării economiei de piaţă".

Astfel, nu există o corelaţie între ceea ce se declară că ar trebui să includă dreptul economic şi ceea ce se publică de fapt.

La pag. 184-188, autorul a inclus lista lucrărilor care pot fi studiate de cei care urmează cursul de lecții. O bună parte din lucrările recomandate nu au nimic comun cu materia studiată în cursul de *Drept economic.* Subsemnații nu au înțeles la care dintre temele propuse în cursul de *Drept economic* pot fi utile astfel de lucrări ca: „Elemente de drept notarial", „Principii ale activității notariale", „Răspunderea juridică a notarilor", „Drepturile presupusului şi învinuitului în procesul judiciar", „Arenda în agricultură", „Răspunderea civilă a administrației publice" şi altele asemenea.

III. Analize cu caracter particular

La pag. 12 autorul cursului „Drept economic" afirmă: *În literatura de specialitate se folosesc mai mulți termeni care denumesc această ramură de drept. Astfel cunoscuții autori autohtoni Băieşu S. şi Roşca N., denumesc această ramură: dreptul afacerilor, care după cum se exprimă ei, este o denumire modernă a dreptului comercial, prin care ei înlocuiesc noțiunile de întreprinzător, business, activitate comercială, activitate de antreprenoriat sau activitate economică. Dar tot aceşti autori nu sunt consecvenți deoarece reduc relațiile economice la relații comerciale. Noi nu susținem această denumire deoarece cuvântul „afaceri" nu are un sens pozitiv în practica folosirii lui. Astfel, în dicționarul explicativ al limbii române se scrie că: „afacere sau afacerism, este folosirea sau utilizarea în tranzacții comerciale, financiare, industriale de interes personal a poziției sociale, profesionale sau politice a cuiva*.

Aceste fraze cuprind câteva afirmații în legătură cu care găsim de cuviință să facem unele precizări.

3.1. Cu privire la denumirea ramurii. Afirmația *cunoscuții autori autohtoni Băieşu S. şi Roşca N., denumesc această ramură: dreptul afacerilor* (pag. 12) nu corespunde adevărului. În primul rând, regretăm că nu s-a atras atenția asupra faptului că subsemnații, în cursul *Dreptul afacerilor*, editat în 2004, au evitat să califice dreptul afacerilor ca ramură de drept, deşi nu exclud o fundamentare în viitor a acesteia (a se vedea: *Dreptul afacerilor*, pag. 16). În al doilea rând, poziția expusă în *Dreptul economic* este duplicitară; or, pe de o parte, se afirmă că materia încorporată în *Dreptul econo*mic este numită de subsemnați *Dreptul afacerilor* (pag. 12), iar, pe de altă parte, că *dreptul economic nu este o alternativă dreptului afacerilor sau dreptului comercial (*pag. 13).

O contrapunere a cuprinsului *Dreptului afacerilor* (volumul I, publicat în 2004, şi volumul II, publicat în 2006) cu cel al lucrării recenzate evidențiază că, în genere, aceste lucrări încorporează materii diferite. Deşi unele părți componente analizate în *Dreptul afacerilor* se regăsesc şi în *Dreptul economic,* ele au însă o structură şi un stil de expunere cu totul deosebite.

3.2. Cu privire la reducerea activităților economice la cele comerciale. Autoarea *Dreptului economic* ajunge la concluzia că subsemnații au *redus activitățile economice numai la activitățile comerciale* (pag. 12), afirmând precum că ei ar exclude din activitatea de întreprinzător activitățile de producție, de prestări servicii etc.

Această afirmație este falsă, deoarece în *Dreptul afacerilor* (volumul I) se subliniază expres faptul că *afaceri sunt toate activitățile de extragere, cultivare şi confecționare a bunurilor materiale, de executare a lucrărilor, de prestare a serviciilor* (pag. 3). De asemenea, definind noțiunea *activitate economică* în acelaşi volum şi clasificând-o după anumite criterii, subsemnații au evidențiat o *activitate economică aducătoare de profit* numită şi *activitate de întreprinzător* sau *afacere* care include *acțiunile de confecționare (extragere, cultivare) a bunurilor, de prestare a serviciilor, fie acțiuni de punere în circulație a bunurilor şi serviciilor de la producător la consumator* (pag. 46). Mai mult decât atât, subsemnații au preluat integral analiza termenului *comerț* din manualul respectabilului profesor de drept comercial Stanciu Cărpenaru[6] pentru a le explica studenților aspectul etimologic, economic şi juridic al acestui termen (pag. 4, subsol, nota de trimitere 4).

3.3. Cu privire la sensul negativ al cuvântului „afacere". La pag. 12, autoarea afirmă: *„cuvântul „afaceri" nu are un sens pozitiv în practica folosirii lui. Astfel, în Dicționarul explicativ al limbii române se scrie că: „afacere sau afacerism, este folosirea sau utilizarea în tranzacții comerciale, financiare, industriale de interes personal a poziției sociale, profesionale sau politice a cuiva*".

În dicționarele explicative ale limbii române cuvintele *afacere* şi *afacerism* sunt explicate distinct. Ele nu sunt sinonime, aşa cum se insistă în manualul *Drept economic (partea generală)*. Prin cuvântul *afacere* se înțelege *activitate comercială, industrială sau financiară* şi *întreprindere sau acțiune cu rezultat favorabil*.[7]

Cuvântul *afacerism* însă se explică aşa cum este redat în cursul de *Drept economic*.

Precizăm: cuvântul ***afacere*** este utilizat în limbajul contemporan foarte frecvent. Termenul *afacere* (activitate de întreprinzător, business) este definit ca noțiune juridică în art. 5 pct. 16 din Codul fiscal al Republicii Moldova ca *orice activitate conform legislației, cu excepția muncii efectuate în baza contractului (acordului) de muncă, desfăşurată de către o persoană, având drept scop obținerea venitului, sau, în urma desfăşurării căreia, indiferent de scopul activității, se obține venit*. De asemenea, cuvântul *afacere* este folosit în numeroase alte legi naționale, de exemplu: în Legea cu privire la principiile de bază de reglementare a activității de întreprinzător – *inițierii şi/sau desfăşurării afacerii* (art. 11), *desfăşurării unei afaceri, lichidării unei afaceri;* în Codul civil – *afaceri private* (art. 1); *tranzacția privind toate afacerile* (art. 1327); *relații de afaceri*, *propriile afaceri*, *pentru*

anumite afaceri, *uzanțele circuitului de afaceri*; în Codul de procedură civilă – *scrisoare de afaceri*; în Legea insolvabilității – *vânzarea afacerii*; în Legea privind activitatea de evaluare – *evaluării sunt supuse afacerile;* în Legea privind aprobarea Strategiei de Creştere Economică şi Reducere a Sărăciei (2004-2006) – *mediu de afaceri*, *afaceri private*, *climat de afaceri* etc.

Cuvântul *afacere*, în baza Legii cu privire la Guvern, a fost inclus şi în denumirea a două ministere din Republica Moldova: „Ministerul **Afacerilor** Interne" şi „Ministerul **Afacerilor** Externe şi Integrării Europene".

Cât de paradoxal ar fi, dar însuşi autorul cursului de *Drept economic,* cel care consideră cuvântul *afacere* ca având un sens negativ, îl utilizează, la pag. 55, 58, în sensul lui firesc.

3.4. Cu privire la unele expresii şi afirmații din cartea „Dreptul economic". Autorul, pe parcursul expunerii materialului, foloseşte unele expresii şi afirmații incorecte din punctul de vedere al ştiinței juridice, incerte, ridicole şi chiar provocatorii. Pentru a nu intra într-o polemică nemeritată, reproducem doar unele expresii de acest fel*:

- *„statul nu poate fi testator, nu se poate căsători"* (pag. 102, 122);

- *„Cele incorporale* (bunuri – n.n.) *coincid cu drepturile lor nepatrimoniale cum ar fi: dreptul la nume şi denumire, dreptul la domiciliu şi sediu, dreptul la onoare, demnitate ... "* (pag. 133);

- *„Obligațiile ce sunt parte a patrimoniului se caracterizează prin aceea că ele sunt legate nu numai de bunurile ce constituie patrimoniul, dar şi de participanții la aceste relații: obligația de a obține licența; obligația de a ține contabilitate ..."* (pag. 133);

- *„Se consideră bunuri incorporale în dreptul economic: ... dreptul la libera alegere a domiciliului, ... dreptul la onoare şi demnitate ... şi alte drepturi personale nepatrimoniale care aparțin persoanei de la naştere sau fondare şi până la moarte sau lichidare, iar în unele cazuri, chiar şi după moartea lor. Toate aceste drepturi sunt foarte importante pentru persoanele fizice şi juridice ce practică activitate economică. Acestea se consideră drepturi personale nepatrimoniale, care joacă un rol deosebit în dreptul economic, deoarece ele se referă nemijlocit la persoane fizice şi persoane juridice"* (pag. 138);

- *„uneori, drepturile personale nepatrimoniale pot fi legate şi de drepturile patrimoniale. Aşa de exemplu, dreptul la domiciliu cu dreptul la locuință: ..."* (pag. 138);

- *„relații sociale patrimoniale şi personal nepatrimoniale ... care se prefac în raporturi juridice economice"* (pag. 15);

- *„normele dreptului economic sunt ocrotite de toate normele răspunderii juridice"* (pag. 18);

- *„unele condiții de valabilitate sunt stabilite pentru actele juridice civile şi cu totul altfel de cerințe sunt stabilite față de actele juridice administrative, economice, etc."* (pag. 25);

- *„patrimoniul privat nu este definit, nici în literatura de specialitate, nici în legislația republicii noastre, dar este simplu de intuit, vorbind despre persoanele fizice şi juridice, că acestea constituie totalitatea bunurilor şi obligațiilor sale care sunt apreciate în bani şi față de care titularul îşi poate realiza dreptul de proprietate privată"* (pag. 132).

Referindu-se la istoricul dreptului economic în Republica Moldova, autorul îl divizează în două etape, citățm: „*etapa I, din 1918 până la declararea independenței statului nostru adică până în 1991, şi etapa II după declararea independenței statului nostru*" (pag. 8).

În opinia noastră, este inadmisibilă o astfel de periodizare istorică ce uneşte perioada interbelică, în care Basarabia era parte componentă a României, cu perioada sovietică, în care aceste teritorii erau sub jurisdicția Uniunii RSS, țări în care dreptul avea surse legislative diferite şi în care funcționau sisteme economice diferite. În orice caz, subsemnații nu au găsit nici un specialist în istorie sau în drept care să facă o astfel de periodizare.

3.5. Cu privire la dreptul economic. Autorul şi-a propus să demonstreze că dreptul economic este o ramură de drept şi, după cum afirmă în text, *După importanță ... ocupă unul din locurile centrale printre ramurile dreptului din Republica Moldova* (pag. 12), *este cunoscută din cele mai vechi timpuri* (pag. 11) şi totuşi numai *neoficial întruneşte toate condițiile necesare pentru a fi creată ca ramură de drept* (pag. 11). Aceste afirmații rămân însă sterile; or, autorul nu aduce nici un fel de argumente în sprijinul lor, iar intervenția pe care o face plasând dreptul economic între dreptul civil şi dreptul comercial (al afacerilor), clădindu-l pe instituții ale acestora din urmă, le afectează armonia, claritatea şi logica.

3.6. Cu privire la dreptul economic în alte state. Conceptul de drept economic, cunoscut doctrinei juridice din alte sisteme de drept, este studiat la mai multe universități din Franța, Federația Rusă, Ucraina, unde însă motivația şi structura cursurilor este alta.

În unele universități cu profil economic se citeşte Dreptul economic în sens de drept pentru economişti. Acesta reprezintă o introducere în drept pentru studenții economişti şi încorporează expunerea principalelor ramuri şi instituții ale dreptului, insistându-se îndeosebi asupra legislației care reglementează activitatea de întreprinzător.[8]

În unele universități din Franța[9], dreptul economic reprezintă un ansamblu de norme juridice ce țin mai mult de dreptul public, având ca principale părți

* Redăm unele alineate în întregime pentru a nu fi învinuiți că am „rupt" din context.

componente dreptul concurenței, dreptul distribuției şi protecția consumatorului. Dreptul economic francez nu se suprapune instituțiilor dreptului civil, nici celor ale dreptului comercial, deşi unele instituții care îl formează, după codificarea din anul 2000, au fost încorporate în Codul comercial (Cartea IV – *Cu privire la libertatea prețurilor şi a concurenței*, Cartea VII – *Cu privire la unele profesii reglementate)*.

În universitățile din Federația Rusă[10] şi din Ucraina[11] se studiază Dreptul economic (предпринимательское – хозяйственное право) sau Dreptul comercial (коммерческое право), fiind calificat de unii autori ca ramură distinctă a dreptului, iar de alții ca subramură a dreptului civil. Dacă în anii '90 ai secolului trecut mai mulți autori ruşi utilizau noțiunea *хозяйственное право*, în ultimii ani majoritatea folosesc denumirea *предпринимательское право*[12], folosind în paranteze doar cuvântul *хозяйственное*. Indiferent de opțiunile ştiințifice expuse, aceşti autori au elaborat cursuri de lecții sau manuale cu o motivație clară, cu o structură coerentă, logică, înțeleasă ca un tot unitar. Deşi se pătrunde în sfera de acțiune a altor ramuri şi subramuri ale dreptului pentru care *предпринимательское (хозяйственное) право* este numit o ramură complexă a dreptului, normele constitutive ale acestui drept nu se suprapun celor ale dreptului civil şi, cu atât mai mult, nu se analizează teme exclusiv economice.

Prin conținutul, modalitatea şi logica expunerii, cursul *Dreptul economic* supus prezentei recenzii nu poate fi competitiv cu nici unul dintre cele menționate.

3.7. Cu privire la repetări. Din motive inexplicabile, autorul a considerat necesar să încorporeze de două ori paragrafe cu aceeaşi denumire, caracterizând fenomene juridice identice. Ne referim la paragraful 6 din Capitolul 7 (pag. 122-123) şi la paragraful 3 din Capitolul 10 (pag. 163-168), intitulate *Particularitățile întreprinderii de stat ca subiect al dreptului economic* având ca obiect de analiză întreprinderea de stat. Acelaşi lucru este evidențiat la paragraful 7 Capitolul 7 (pag. 123-125) şi la paragraful 4 Capitolul 10 (pag. 168-173), care au titlu comun: *Particularitățile întreprinderii municipale ca subiect al dreptului economic* şi obiect de analiză întreprinderea municipală.

Definiția noțiunii *activitate de întreprinzător* este identică definiției art.1 al Legii nr. 845/1992 cu privire la antreprenoriat şi întreprinderi sau apare cu mici interpretări de 4 ori (pag. 10, 14, 68-69, 81). Tot de patru ori este reprodus şi art.126 din Constituție (pag. 35, 46, 83, 160).

3.8. Cu privire la conceptul unificator. Un curs de prelegeri trebuie să aibă un concept unificator, nu să reprezinte un conglomerat de teme. În *Dreptul economic* lipseşte conceptul unificator care l-ar face explicabil ca un tot unitar. Lipsa unui astfel de concept se observă chiar şi în structura unor capitole şi paragrafe.

* * *

În loc de concluzie

Cele menționate mai sus ne permit să declarăm că lucrarea recenzată suferă de mari neajunsuri. Regretăm că ea a fost recomandată spre publicare de către două structuri ştiințifice: Catedra Dreptul Antreprenoriatului şi Consiliul ştiințific al Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova. Cărțile recomandate de aceste foruri trebuie să fie model pentru cei care studiază şi aplică dreptul, pentru cei care elaborează teze de licență, de magistru şi chiar de doctor în drept.

Apariția unor opinii personale publice critice, dar corecte, asupra lucrărilor ştiințifice, materialelor didactice i-ar disciplina pe autori şi ar face ca ei să devină mai prudenți, să depună eforturi suplimentare, fapt care, la rândul său, ar contribui la consolidarea potențialului ştiințific şi la ridicarea prestigiului profesiei. Cu siguranță, unele din recenzii trebuie să anticipeze recomandările forurilor ştiințifice, dar ele nu trebuie să fie obstacole în calea progresului sau a efectuării unor cercetări în noi domenii.

20.06.2008

Note:

[1] În teoria dreptului comercial, pe lângă termenii *obicei* şi *uzanță,* se utilizează şi termenii *cutumă, uz, practică, obişnuințe,* considerați de unii autori ca sinonime. Ne referim în special la: N. Gălăşescu. *Drept comercial*. – Bucureşti, 1948, p. 152; I.L. Georegescu. *Drept comercial român.* Vol. I. – Bucureşti, 1946; St. Cărpenaru. *Drept comercial român.* – Bucureşti, 2005, p. 16.

[2] *Dicționarul de sinonime al limbii române.* – Bucureşti, 1999, p. 922.

[3] *Dicționarul limbii române moderne.* – Bucureşti, 1958, p. 142.

[4] *Dicționarul explicativ al limbii române.* Ediția a II-a. – Bucureşti, 1996, p. 1142.

[5] L. Şăineanu. *Dicționarul universal al limbii române*. Reeditat la Chişinău în 1998, p. 1061.

[6] *A se vedea:* St. Cărpenaru. *Drept comercial român,* p. 1.

[7] *A se vedea*: *Dicționar enciclopedic*. – Chişinău: Cartier, 2001, p. 29; *Dicționarul limbii române moderne.* – Bucureşti, 1958, p. 12; *Dicționarul explicativ al limbii române.* Ediția II. – Bucureşti, 1996, p. 17; L. Şăineanu. *Dicționarul universal al limbii române.* Reeditat la Chişinău în 1998, p. 21.

[8] *A se vedea:* T. Moroşan. *Drept economic*. – Chişinău, 2005; Н.Ю. Круглова. *Хозяйственное право*. – Москва, 1997.

[9] *A se vedea:* G. Farjat. *Droit economique*. – Paris, 1982.

[10] *A se vedea:* В.С. Мартимьянов. *Хозяйственное право.* Том I, II. – Москва, 1994; К.Э. Жилинский. *Правовые основы предпринимательской деятельности (предпринимательское право).* – Москва, 1998; *Коммерческое право* / Под общей редакцией В.Ф. Попондопуло, В.Ф. Яковлева (коллектив авторов). Том I, II. – Санкт-Петербург, 1997; В.К. Андреев и др. *Предпринимательское (хозяйственное право* / Отв. редактор О.М. Олейник. – Москва, 1999; А.Н. Толкачов. *Российское предпринимательское право.* – Москва, 2003; В.В. Гущин, Ю.А. Дмитриев. *Российское предпринимательское право.* – Москва, 2005; И.В. Ершов, Г.Д. Отнюкова. *Российское предпринимательское право.* – Москва, 2008.

[11] *A se vedea: Предпринимательское право Украины* / Под общей редакцией Р.Б. Шишка (коллектив авторов). – Харьков, 2001; *Хозяйственное право Украины* / Под общей редакцией А.С. Васильева, О.П. Подцерковного (коллектив авторов). – Харьков, 2006; *Хозяйственное предпринимательское право Украины* / Под общей редакцией Р.Б. Шишка и Ю.А. Чяпичядзе (коллектив авторов). – Харьков, 2007.

[12] În traducere adecvată limbii române „предпринимательское право" sau „право предпринимательства" se traduce din rusă ca „dreptul afacerilor". În sprijinul acestei afirmații, aducem ca exemplu traducerea din franceză în rusă a cărții lui Jean Schapira *„Le droit international des affaires"* ca „Международное право предпринимательской деятельности*"*.